

ANALÝZA VYBRANÝCH SOCIÁLNYCH ASPEKTOV POPULÁCIE LIPTOVSKÉJ TEPLIČKY

Milena MOYZEOVÁ

Ústav krajinnej ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava
e-mail: milena.moyzeova@savba.sk

Abstract: Well-preserved landscape and unspoiled natural systems are the basic prerequisites for a good quality life and functioning of societies. The European Landscape Convention is the document where the objective is to support landscape protection, management and planning. The Convention concerns the whole territories of parties and all types of landscape including the rural landscape. Cognition and identification of individual landscape types will make it possible to strengthen the care for landscape, elimination of problems and conservation of diversity of individual landscape types. Slovak rural area boasts some typical natural and socio-economic conditions. One of remarkable landscape types which deserves attention is the meadow-pasture landscape. Among the most important localities of this landscape type in Slovakia is the village Liptovská Teplička. The aim of this paper is to analyse specific features of the territory as seen by its population and to offer the basic survey of social aspects of life in Liptovská Teplička village.

Key words: Rural landscape, rural settlement, population, social aspects, sociological research

Úvod

Vidiecka krajina sa tradične spája s poľnohospodárstvom, prípadne s lesníctvom a rybárstvom. Je zásobárňou prírodných zdrojov pre rozvoj urbánnych oblastí. Poskytuje priestor pre infraštruktúru potrebnú na fungovanie mestského prostredia. Slúži ako otvorený priestor pre rozvoj a šírenie sa mestskej krajiny, je priestorom, v ktorom sa odohráva aj významná časť spotreby obyvateľov mestského prostredia, ako aj ich rekreačno-oddychových aktivít (Ira, 2011). Podľa Podoláka (1999) sa vidiek vo všeobecnosti najmä vo vyspelejších krajinách stáva menej agrárnym a viac polyfunkčným územím (Podolák, 1999). Vážnym problémom podľa Iru a Andráška (2013) ostáva aj otázka zachovania (tradičnej, historickej) kultúrnej krajiny. Pre rozvoj vidieka je dôležitým dokumentom Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky na roky 2014 až 2020. Ide o strategický, komplexný dokument v ktorom sa premietajú politické, ekonomické, environmentálne, sociálne aj kultúrne aspekty, ovplyvňujúce rozvoj vidieka. Jedným z rozhodujúcich cieľov Programu rozvoja vidieka je aj v najširšom zmysle chápaná ochrana a starostlivosť o životné prostredie, prírodné zdroje, v rátane boja proti klimatickým zmenám. Tento cieľ by sa mal naplniť v súlade s ďalšími dvoma hlavnými cieľmi a to zvýšením konkurencieschopnosti poľnohospodárstva, potravinárstva

a lesníctva a tiež podporou vyváženého územného rozvoja vidieka (Miklós, 2015). Cieľom analýzy vybraných aspektov populácie je načrtnúť sociálno-štatistický obraz vidiekeho obyvateľstva obce Liptovská Teplička (obr. 1). Obec, ktorá administratívne spadá do Prešovského kraja do okresu Poprad a z hľadiska funkčnej typizácie má polyfunkčné využitie, nakoľko plní obytnú, poľnohospodársku, lesohospodársku a rekreačnú funkciu. Rozloha katastrálneho územia je 9 869 ha a počet obyvateľov (k 31. 12. 2015) 2 429 obyvateľov. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1634 (Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II, 1977).

Obr. 1: Pohľad na zastavanú časť obce Liptovská Teplička, v pozadí terasovité poľa lokalizované na svahoch za obcou (Moyzeová, 2014)

Metodika práce

Základ analýz vybraných sociálnych aspektov populácie vychádzal zo sociologického prieskumu realizovaného formou dotazníka a riadeného rozhovoru s vybranou vzorkou respondentov, z dostupných sociálno-štatistických dát zo sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011, ako aj z informácií poskytnutých pracovníkmi Obecného úradu Liptovská Teplička. V rámci prieskumu sme oslovili obyvateľov, pracovníkov obecného úradu, ako aj členov miestnych spolkov a organizácií pôsobiacich v obci. Prieskum sme realizovali na prelome rokov 2014 až 2015.

Hodnotili sme nasledovné aspekty populácie:

➤ hodnotová orientácia obyvateľstva

V rámci tohto ukazovateľa sme sledovali mentalitu ľudí, ich vzťah k životnému prostrediu, k tradíciám a hodnotám, predovšetkým k duchovným hodnotám. Rovnako sme zisťovali, aký životný štýl obyvatelia obce preferujú a aké faktory ich životný štýl najviac ovplyvňujú.

➤ postavenie hlavných skupín

Analyzovali sme predovšetkým sociálne podmienky žien, detí a staršej vekovej skupiny obyvateľov. Aké majú možnosti zamestnanosti a zdravotnej starostlivosti, a tiež aké majú príležitosti zapájať sa do spoločenských a iných aktivít organizovaných v obci.

➤ účasť verejnosti

V rámci tohto ukazovateľa sme sa zamerali na zhodnotenie možností zapojenia sa verejnosti do rozvojových programov a rozhodovacích procesov v obci.

➤ vnímanie rizík a potenciálu

V tejto skupine ukazovateľov sme zhodnotili ako obyvatelia v obci vnímajú slabé a silné stránky rozvoja obce. Aký postoj majú k rizikovým faktorom a ako vnímajú prírodný a kultúrnohistorický potenciál pre rozvoj obce.

Výsledky analýzy

Z hľadiska zamestnanosti v obci Liptovská Teplička, časť obyvateľov pracuje v Poľnohospodárskom podielníckom družstve Liptovská Teplička, ktoré je zamerané na ekologický chov hovädzieho dobytku a oviec, ako aj na produkciu ekoproductov. Rovnako pracovné príležitosti poskytujú miestne lesy. Lesnú činnosť realizujú v k. ú. dva subjekty: Lesy Slovenskej republiky a lesné a pozemkové spoločenstvo. V obci je aj niekoľko živnostníkov, ktorí prevádzkujú menšie prevádzky ako napríklad stolárstvo, tesárstvo, výrobu škridiel a paliet. Staršie vekové kategórie ľudí, ktoré tvoria 10,4 % populácie a zväčša sú už mimo pracovného pomeru, sa venujú pestovaniu obilia a zemiakov, ale aj chovu prasiat, králikov a drobných zvierat pre vlastnú potrebu. Mladí ľudia nemajú veľa pracovných príležitostí v obci a preto odchádzajú za prácou do južnejších okresov Slovenska. Pre vidiecke obyvateľstvo vo všeobecnosti sú naďalej atraktívne mestá s koncentráciou pracovných príležitostí, najmä v priemysle ale aj v iných aktivitách (Podolák, 1997). Aj obyvatelia Liptovskej Tepličky využívajú pracovné príležitosti, ktoré im ponúkajú okolité mestá Poprad, Svit a Vysoké Tatry. Hlavným odvetvím zamestnanosti miestnych obyvateľov je priemyselná výroba, lesníctvo, poľnohospodárstvo, veľkoobchod, maloobchod, stavebníctvo, verejná správa, školstvo, zdravotníctvo, hotely a reštaurácie, verejná správa, ostatné verejné a sociálne služby, doprava a peňažníctvo (Štatistický úrad SR, Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov r. 2011).

Miestny obyvatelia si udržiavajú dodnes mnohé tradície a zvyky. Predovšetkým staršie vekové kategórie obyvateľov dbajú na to, aby mladá generácia dodržiavala náboženské sviatky, počas ktorých sa konajú omše, vrátane detských omší. Náboženské vyznanie (účasť na živote niektorej cirkvi alebo vzťah k nej), patrí medzi dôležité faktory, ktoré ovplyvňujú najmä hodnotovú orientáciu obyvateľov, čo sa odzrkadľuje aj na ich mentalite a správaní v ktorom uprednostňujú rodinné vzťahy, lásku, priateľstvo, pomoc blížnemu a solidaritu (z výsledkov riadených rozhovorov realizovaných v roku 2014). Medzi faktory, ktoré charakterizujú životný štýl miestnych obyvateľov, patrí predovšetkým rodina, zdravie a priateľstvo. Hodnotovú orientáciu najviac ovplyvňuje rodinné zázemie, priateľské vzťahy a náboženské ctenie, nakoľko viac ako 93 % obyvateľov má rímskokatolícke vierovyznanie (Štatistický úrad SR, Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov r. 2011). Hodnotovú orientáciu vekovo mladších respondentov ovplyvňuje aj pracovisko, televízia, internet, rozhlas a tlač. Ľudové tradície pomáha zachovávať v obci aj miestna základná škola. Ľudové tance a spev udržiavajú folklórne súbory Turnička a Tepličan. V obci sa zachovala aj tradícia vyšívania (Liptovský kroj), pletenia a tkania košiel. V niektorých domácnostiach sa dodnes nachádzajú krosná, na ktorých sa tkali koberce zo starých handier. K starším remeslám, ktoré dodnes pretrvávajú v obci patrí aj rezbárstvo. Udržiavaným zvykom je aj organizovanie tradičnej svadby, víťanie detí do života, ale aj folklórne slávnosti Pod Kráľovou hoľou. Na oživenie tradícií si obyvatelia Liptovskej Tepličky vybudovali Teplické múzeum a Teplickú izbu, ktorú ročne navštevujú stovky návštevníkov.

Aj v obhospodarovaní pôdy, miestni obyvatelia pokračujú v zachovaní tradície trojpoľného hospodárenia. Terasovito upravené, poľnohospodársky využívané polia patria medzi kultúrnohistorické štruktúry krajiny s vysokou krajinnoekologickou hodnotou. Tiež sa v obci udržiava tradícia kopania zemiakových pivničiek. Na kopci za obcou sa nachádza viac ako 400 zemiakových pivničiek vyhlbených do zeme, do ktorých sa ukladajú zemiaky, kvety a zelenina (obr. 2). V pivničkách je stála teplota, okolo 4 stupňov Celzia, ktorá zachováva uskladnené produkty v čerstvom stave. Drevené stodoly za obcou, majitelia v súčasnosti už zväčša nevyužívajú a preto sa z nich stali artefakty minulosti, príležitostne využívané na výstavy fotografií dokumentujúcich históriu Liptovskej Tepličky a jej okolia.

Kultúrny život v obci je pestrý. Počas roka obecný úrad, základná škola, ale aj záujmové organizácie pôsobiace v obci, organizujú desiatky podujatí pre miestnych obyvateľov. K tým najznámejším patrí Úcta k starším, Vynášanie Majmorény, Veľkonočná oblievačka, Deň s rodinou a Jánska vatra. Sú to podujatia, ktoré sa tešia veľkej obľube, čo dokumentuje ich vysoká návštevnosť. V obci je viacero aktívnych organizácií, ktoré spolupracujú s obecným úradom napríklad Slovenský zväz zdravotne postihnutých, Miestny spolok protifašistických bojovníkov, Miestny spolok Slovenského Červeného kríža, Futbalový klub TJ Tatran Liptovská Teplička, Športový klub Horec, poľovnícke združenie Čierny Váh, Hasiči, Občianske združenie Priatelia folklóru a Spoločenstvo - Pripravme cestu pánovi.

Obr. 2: Zemiakové pivničky slúžia na uskladnenie zemiakov, zeleniny a kvetov (Moyzeová, 2014)

Silné stránky rozvoja obce, z hľadiska analýzy sociálnych aspektov populácie, súvisia s tým, ako miestni obyvatelia dokážu vnímať a pristupovať k svojmu životnému prostrediu, k prírodným a kultúrnohistorickým zdrojom. Obyvatelia obce pozitívne hodnotia prírodné krásy extravilánu obce. Prírodný kapitál v podobe chránených území, lesných ekosystémov, chránených druhov živočíchov a rastlín, ale aj vodných zdrojov (prameň Škverkovec), je potenciálom predovšetkým pre rekreačné využitie územia. V dotazníkovom prieskume práve chránené územia, dostatok vody pre pitné účely, lesy a kultúrne pamiatky boli hodnotené ako ukazovatele s veľmi významným pozitívnym vplyvom na kvalitu ich životného prostredia. K. ú obce Liptovská Teplička má výborné prírodné podmienky pre rozvoj letnej turistiky (náučný chodník Okolím Liptovskej Tepličky), cykloturistiky, agroturistiky, ale aj zimných športov. V obci je vybudované lyžiarske stredisko s tromi vlekami a troma penziónmi Dolinka, Turnička a Teplička (názov odvodený od miestneho toku Teplica). K pozitívam obce, ktoré vo svojich hodnoteniach obyvatelia uviedli, patrí aj hospodárenie na Družstve podielnikov, ktoré od roku 2012 získalo štatút Biofarmy. Pestovatelia a chovatelia sa vrátili ku klasickej výrobe. Realizujú predaj z dvora, kde spracovávajú svoju produkciu. Predávajú syr a bryndzu z neošetreného mlieka, čo podľa odborníkov na výživu má pozitívny vplyv na ľudský organizmus. Družstvo má ekologické hospodárenie aj v rastlinnej produkcii, ktoré je zamerané na pestovanie ekologického obilia – ekologickej potravinárskej špaldy

a zemiakov, ktoré majú certifikát bioproduktu. K silným stránkam rozvoja obce patrí aj dobrá občianska a technická vybavenosť. Liptovská Teplička má vybudovaný verejný vodovod, verejnú kanalizáciu, čistiareň odpadových vôd, rozvodnú sieť plynu a elektrickej energie ako aj káblovú televíziu. Disponuje tiež kvalitnými službami a kultúrnymi a zdravotníckymi zariadeniami, ku ktorým patrí pošta, základná škola, materská škola, predajňa potravinárskeho tovaru, pohostinské odbytové stredisko, predajňa nepotravinárskeho tovaru, ubytovacie zariadenia, knižnica a penzión. Samostatná ambulancia praktického lekára pre dospelých, pre deti a dorast ale aj ambulancia lekára stomatóloga a lekárne v obci zabezpečujú dostatočnú lekársku starostlivosť starším aj mladším vekovým kategóriám obyvateľov. Na realizáciu športových aktivít slúži miestnym obyvateľom futbalové ihrisko. Tepličania všetky dôležité informácie o ich obci, aktivitách, podujatiach v oblasti kultúry, športu alebo cirkvi získavajú prostredníctvom vlastnej obecnej televízie a vlastných obecných novín Liptovská Teplička. K ďalším pozitívam obce, z environmentálneho hľadiska, patrí aj zabezpečené zneškodňovanie komunálneho odpadu v obci (Štatistický úrad Slovenskej republiky, Mestská a obecná štatistika, 2015). Z demografického hľadiska, pozitívnu stránkou je, že v roku 2015 vykázala obec prirodzený prírastok obyvateľov. V tomto roku sa v obci Liptovská Teplička narodilo viac obyvateľov ako zomrelo. Z 36 novorodencov bolo 19 mužského pohlavia a 17 ženského pohlavia. Z úmrtia 33 obyvateľov, bolo 17 mužov a 16 žien. Celkovo vo vekovej štruktúre obyvateľstva v tomto roku prevládali obyvatelia v produktívnom veku (1 623 obyvateľov), nasledovala skupina obyvateľov v predproduktívnom veku (553 obyvateľov) a poslednú skupinu tvorili obyvatelia v poproduktívnom veku (253 obyvateľov) (Štatistický úrad SR, Demografia, Bilancia podľa veku, Vekové skupiny r. 20015). Obec je z hľadiska vekovej štruktúry obyvateľov zaradená medzi progresívne typy sídiel Slovenska. Z hľadiska pohlavia je v poproduktívnom veku 176 žien, čo je 14,17% z celkového počtu žien. V štruktúre obyvateľov podľa pohlavia prevládali počty žien nad počtom mužov. Počet žien bol 1 242 a mužov 1 187 (Štatistický úrad SR, Demografia, Pohyb obyvateľstva r. 20015). 22,8 % z celkového počtu obyvateľov tvorili obyvatelia predproduktívneho veku (0 – 14 rokov). Ako silnú stránku rozvoja obce vnímajú miestni obyvatelia aj kvalitné životné prostredie, ktoré charakterizujú vysokým zastúpením prírodných a kultúrohistorických pamiatok a prírodných zdrojov. Atraktivitu obce zvyšuje aj výskyt národnej kultúrnej pamiatky rušňového depa s areálom. Pamiatka je evidovaná v Ústrednom zozname pamiatkového fondu v registri nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok. Rovnako aj tradície udržiavania rodinného zázemia, sviatkov, vierovyznania patria medzi faktory, ktoré prispievajú k silným stránkam rozvoja obce. K silným stránkam patrí aj zastúpenie historických krajinných prvkov v katastrálnom území Liptovskej Tepličky. K týmto prvkom patria mozaiky maloblokovej ornej pôdy a trvalých trávnych porastov, ktoré sú lokalizované dookola zastavanej časti intravilánu obce, ako aj zemiakové pivničky a drevené stodoly. K pozitívnym stránkam obce patrí aj množstvo turistických chodníkov, výhľady, ktoré poskytuje Turnička a tiež drevený amfiteáter v ktorom sa počas roka organizujú folklórne podujatia.

Medzi slabé stránky rozvoja obce bolo zaradené znečistenie okolia obce divokými skládkami. Respondenti tomuto stresovému faktoru priradili veľmi významný stupeň negatívneho vplyvu na kvalitu ich životného prostredia. Skládky odpadu, ktoré sa často

vyskytujú na rôznych miestach medzi pivničkami a pri amfiteátri, pravidelne odstraňujú pracovníci obecného úradu za pomoci miestnych poľovníkov. Medzi slabé stránky patrí aj nedostatok financií, čo bráni obecnému úradu realizovať finančne náročnejšie úpravy obce. Rovnako k rozvoju obce neprispieva slabé podnikateľské prostredie, malý počet živnostníkov v obci a ešte stále vysoká miera nezamestnanosti, ktorú obyvatelia obce často riešia odchodom za prácou do zahraničia, predovšetkým do Českej republiky. Slabou stránkou je aj nižšia životná úroveň nezamestnaných obyvateľov a obyvateľov na starobnom, alebo invalidnom dôchodku. Z celkového počtu 315 evidovaných uchádzačov o zamestnanie (Štatistický úrad SR, Regionálna databáza, Práca, Evidovaní uchádzači o zamestnanie), bolo 47 % žien a 53 % mužov. Migračné procesy sú najvýraznejšie ovplyvnené potenciálom pracovných príležitostí, rozmiestnením bytového fondu, ekonomickou atraktivitou územia a sociálno-demografickou skladbou obyvateľov (Baráth, 1992). V roku 2015 bol v obci Liptovská Teplička zaznamenaný migračný úbytok obyvateľov (10 ľudí), nakoľko sa v tomto roku vystaňovalo viac ľudí (18 ľudí) ako sa do nej prisťahovalo (8 ľudí). Medzi slabé stránky rozvoja, podľa slov oslovených respondentov, bolo zaradené aj nefunkčné lyžiarske stredisko Smrečiny, chýbajúca telocvičňa v základnej škole, nedoriešená bytová otázka a nedobudované centrum obce. Miestni obyvatelia za problém z hľadiska rozvoja obce, negatívne vnímajú aj existenciu rómskej osady s rómskou komunitou, ktorá má vysokú mieru nezamestnanosti a vlastný životný štýl, znižujúci atraktivitu obce.

Záver

Pre budúcnosť každej slovenskej vidieckej obce je dôležité, aby si zachovala svoju jedinečnosť, krásu, zvyky a tradície. Tento proces si vyžaduje aktívnu spoluprácu všetkých zainteresovaných subjektov v rozvojových zámeroch obce, aby tak prevzali svoj podiel zodpovednosti za kvalitu životného prostredia a životnú úroveň jej obyvateľov. V obci Liptovská Teplička sa za posledných desať rokov životná úroveň miestnych obyvateľov zvýšila. Z realizovaných analýz vidno, že Liptovská Teplička vzhľadom na svoje prírodné a kultúrne dedičstvo má veľký potenciál pre rozvoj predovšetkým cestovného ruchu. Návštevníkom ponúka nielen krásne, čisté a tiché prostredie, výbornú dostupnosť k službám, ale aj bohatú históriu a priateľských a pohostinných ľudí. Stabilná ekonomická, sociálna a politická situácia, zapájanie sa do štrukturálnych fondov a projektov financovaných z Európskej únie dáva možnosti naďalej sa rozvíjať a podporovať aj tradičné formy poľnohospodárstva, za ktoré Liptovská Teplička získala v roku 2014 Cenou Slovenskej republiky za krajinu.

Podakovanie

Príspevok vznikol ako výstup riešenia projektu APVV- 0866-12 s názvom Hodnotenie ekosystémových funkcií a služieb kultúrnej krajiny.

Literatúra

BARÁTH, J., 1992: Analýza populačného vývoja obcí okresu Levice v období r. 1970 – 1991. Geografické štúdie 1. Vladimír Drgoňa (ed.), Vysoká škola pedagogická v Nitre, Prírodovedecká fakulta, Katedra geografie. Nitra, s. 98 – 108.

IRA, V., 2011: Mestská a vidiecka krajina. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV, Životné prostredie, 45, 3, s. 115 – 118.

IRA, V., ANDRÁŠKO, I., 2013: Infraštruktúra v urbánnej a rurálnej krajine Slovenska. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV, Životné prostredie, 47, 2, s. 67 – 7.

MIKLÓS, L., 2015: Životné prostredie a Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky 2014 – 2020. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV, Životné prostredie, 49, 4, s. 206 – 212.

PODOLÁK, P., 1997: Vybrané aspekty demografického vývoja západného Slovenska. Bratislava, Geographia Slovaca, 12, s. 137 – 144.

PODOLÁK, P., 1999: Populačný vývoj vidieckych sídiel Slovenska. Prešov, Folia geographica 3., s. 67 – 71.

Evidencia obyvateľov, Obecný Úrad Liptovská Teplička, rok 2015.

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II, 1977: Encyklopedický ústav SAV, VEDA, vydavateľstvo SAV. 517 s.

Štatistický úrad SR, Demografia, Pohyb obyvateľstva rok 2015.

Štatistický úrad Slovenskej republiky, Regionálna databáza, za roky 2015.

Štatistický úrad Slovenskej republiky, Základné údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011.

www.statistics.sk

www.scitanie2011.sk